

ΟΜΙΛΙΑ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 2001 ήταν έτος σημαντικών μεταβολών, προκλήσεων αλλά και επιτευγμάτων για την ελληνική οικονομία και την Τράπεζα της Ελλάδος. Μετά την ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από την 1η Ιανουαρίου 2001, η οικονομία λειτουργεί σε ένα νέο νομισματικό περιβάλλον που διασφαλίζει υψηλό βαθμό σταθερότητας των τιμών και προάγει την οικονομική ανάπτυξη. Το προηγούμενο, όμως, έτος χαρακτηρίστηκε από έντονη και συγχρονισμένη επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ και παγκοσμίως, καθώς και από αυξημένη αβεβαιότητα στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων. Οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις είχαν αναπόφευκτα δυσμενείς επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία, η συνολική επίδρασή τους όμως ήταν σχετικά περιορισμένη και αντισταθμίστηκε από άλλους παράγοντες, με αποτέλεσμα ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης κατά το πρώτο έτος μετά την ένταξη στη ζώνη του ευρώ να διατηρηθεί στο υψηλό επίπεδο του 2000.

Το παρελθόν έτος υπήρξε επίσης σταθμός στην ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος. Από την αρχή του 2001, η Τράπεζα μετέχει στο Ευρωσύστημα και εφαρμόζει στη χώρα μας την ενιαία νομισματική πολιτική. Προϋπόθεση για την εφαρμογή της πολιτικής αυτής ήταν η εισαγωγή του ευρώ σε λογιστική μορφή και η διασύνδεση της εγχώριας αγοράς χρήματος με την αντίστοιχη αγορά της ζώνης του ευρώ. Το εγχείρημα αυτό πραγματοποιήθηκε με επιτυχία την 1η Ιανουαρίου 2001, χάρη στη συστηματική προετοιμασία και τις συντονισμένες ενέργειες της Τράπεζας της Ελλάδος και των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων. Παράλληλα, στη διάρκεια του προηγούμενου έτους, η Τράπεζα ολοκλήρωσε το σύνθετο έργο της παραγωγής των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ, καθώς και του εφοδιασμού των πιστωτικών ιδρυμάτων με το νέο νόμισμα. Σε συνεργασία με την Κυβέρνηση, τις τράπεζες καθώς και οικονομικούς και επαγγελματικούς φορείς, η Τράπεζα της Ελλάδος συνέβαλε καθοριστικά στην ομαλή εισαγωγή των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ σε κυκλοφορία και στη σταδιακή απόσυρση των δραχμών από την 1η Ιανουαρίου 2002. Με την κυκλοφορία του ευρώ σε φυσική μορφή ολοκληρώθηκε η διαδικασία της

εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος και εδραιώθηκε η μετάβαση στο νέο νομισματικό περιβάλλον.

2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟ 2001

Διεθνές και ευρωπαϊκό οικονομικό περιβάλλον

Οι εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία ήταν γενικά δυσμενείς το 2001. Κύρια χαρακτηριστικά ήταν η έντονη επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας σε όλες τις προηγμένες οικονομίες, η ουσιαστική στασιμότητα του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου, καθώς και η σημαντική —αλλά πρόσκαιρη— περαιτέρω επιδείνωση του διεθνούς οικονομικού κλίματος και της δραστηριότητας μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ. Στη ζώνη του ευρώ, ο ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας σημείωσε μικρότερη επιβράδυνση από ό,τι στις ΗΠΑ και διαμορφώθηκε στο 1,6% το 2001, από 3,3% το προηγούμενο έτος, ενώ ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός αυξήθηκε ελαφρά και έφθασε το 2,5%.

Οικονομική δραστηριότητα και απασχόληση

Οι εξελίξεις στην παγκόσμια και ειδικότερα στην ευρωπαϊκή οικονομία επηρέασαν δυσμενώς ορισμένα βασικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα, επιβραδύνθηκαν οι ρυθμοί ανόδου των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών, της βιομηχανικής παραγωγής και των ιδιωτικών επιχειρηματικών επενδύσεων. Ταυτόχρονα όμως, ο ρυθμός ανόδου της ιδιωτικής κατανάλωσης παρέμεινε υψηλός, οι επενδύσεις σε κατοικίες και γενικότερα σε κατασκευές αυξήθηκαν περισσότερο από όσο το 2000 και η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των εισαγωγών ήταν έντονη. Για τους λόγους αυτούς, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ διατηρήθηκε στο 4,1%, δηλαδή στο ίδιο επίπεδο όπως και το 2000 και σαφώς υψηλότερος από το ρυθμό ανόδου στη ζώνη του ευρώ.

Οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας δεν ήταν όλες προς την ίδια κατεύθυνση. Είναι θετικό ότι το μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας μειώθηκε για δεύτερο κατά σειρά έτος το 2001 (σε 10,5%, από 11,1% το 2000 και 11,9% το 1999), αν και παραμένει το δεύτερο σε ύψος στην ΕΕ. Ακόμη, ο αριθμός των απασχολούμενων μισθωτών αυξήθηκε αισθητά (κατά 2,2%). Η συνολική απασχόληση όμως μειώθηκε κατά 0,8% το 2001, επειδή η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων μισθωτών αντισταθμίστηκε από τη μείωση των αυτοαπασχολούμενων και των “συμβοηθούντων” (αλλά μη αμειβόμενων) μελών της οικογένειας, ιδιαίτερα στον αγροτικό τομέα (όπου η απασχόληση μειώθηκε κατά

6,6%). Η μικρή μείωση της απασχόλησης δεν συνδέεται μόνο με τη συνεχιζόμενη μείωση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα, αλλά αντανακλά και τη διεύρυνση της συμμετοχής των νέων (15-29 ετών) στην εκπαίδευση, καθώς και το γεγονός ότι αυξήθηκαν οι πρόωρες αποχωρήσεις-συνταξιοδοτήσεις ατόμων ηλικίας 45 ετών και άνω.

Πληθωρισμός

Το 2001 ο πληθωρισμός ακολούθησε στην Ελλάδα γενικά την ίδια πορεία με τον πληθωρισμό στη ζώνη του ευρώ ως σύνολο, αν και διατηρήθηκε σε υψηλότερα επίπεδα από ό,τι ο τελευταίος. Ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός διαμορφώθηκε το 2001 στο 3,4%, δηλαδή σε επίπεδο ελαφρά υψηλότερο από ό,τι το 2000 (3,2%), ενώ η διαφορά πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ ήταν ίση με 1,2 εκατοστιαία μονάδα κατά μέσο όρο στη διάρκεια του έτους.

Η διατήρηση του πληθωρισμού στην Ελλάδα σε σχετικά υψηλό επίπεδο το 2001 οφείλεται κυρίως στις έμμεσες και με χρονική υστέρηση επιπτώσεις που είχαν στις τιμές των αγαθών (εκτός καυσίμων) και των υπηρεσιών η άνοδος των διεθνών τιμών των καυσίμων και η ταυτόχρονη υποχώρηση της ισοτιμίας του ευρώ έναντι του δολαρίου και της ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ στη διάρκεια του 2000. Σε μικρότερο βαθμό, το σχετικά υψηλό επίπεδο του πληθωρισμού συνδέεται με την επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον επιχειρηματικό τομέα σε 2,9% το 2001 από 2,5% το 2000.

Η μείωση των επιτοκίων λόγω της μετάβασης στην ενιαία νομισματική πολιτική είχε ευδιάκριτη επεκτατική επίδραση στη ζήτηση. Η άνοδος της καταναλωτικής ζήτησης όμως δεν είχε ως τελικό αποτέλεσμα την αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων (αν και είναι δυνατόν να απέτρεψε τον περιορισμό τους), αφενός επειδή σημαντικό μέρος της διοχετεύθηκε σε εισαγόμενα προϊόντα και αφετέρου επειδή ο εντεινόμενος ανταγωνισμός τιμών από την πλευρά των εισαγωγών συγκράτησε τα περιθώρια κέρδους και την άνοδο των τιμών των εγχώριων προϊόντων.

Τέλος, η απελευθέρωση ορισμένων αγορών (όπως των τηλεπικοινωνιών) ή η προοπτική της απελευθέρωσής τους, καθώς και η περαιτέρω ενσωμάτωση άλλων αγορών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, έχουν ως συνέπεια συγκεκριμένα αγαθά και κυρίως υπηρεσίες να γίνονται πιο εμπορεύσιμα, σε διασυννοριακό επίπεδο, από ό,τι προηγουμένως. Το γεγονός αυτό συντελεί σε ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας και ενίσχυση του ανταγωνισμού σε τομείς των υπηρεσιών, επηρεάζοντας ευνοϊκά την εξέλιξη των τιμών τους.

Ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

Η υιοθέτηση από την Ελλάδα του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος από την 1η Ιανουαρίου 2001 έχει μειώσει αισθητά τη σημασία του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών και της χρηματοδότησής του ως περιοριστικού παράγοντα κατά την άσκηση της οικονομικής πολιτικής. Ωστόσο, η εξέλιξη του ισοζυγίου εξακολουθεί να παρέχει χρήσιμη πληροφόρηση για την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγαθών και υπηρεσιών τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή αγορά και βεβαίως επηρεάζει την εξέλιξη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Επομένως, είναι θετικό ότι το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε το 2001 κατά 303 εκατ. ευρώ έναντι εκείνου του 2000 και περιορίστηκε σε 6,2% του ΑΕΠ (έναντι 6,8% το προηγούμενο έτος), ποσοστό που εξακολουθεί όμως να είναι υψηλό. Η εξέλιξη αυτή ήταν η συνισταμένη της μείωσης του εμπορικού ελλείμματος και της αύξησης του πλεονάσματος των ισοζυγίων των μεταβιβάσεων και των υπηρεσιών ενώ αντίθετα, το έλλειμμα του ισοζυγίου των εισοδημάτων διπλασιάστηκε.

Η συμμετοχή της χώρας στη ζώνη του ευρώ έχει επηρεάσει θετικά τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές εφόσον, μεταξύ άλλων, παρέχει συνθήκες σταθερότητας, οι οποίες ευνοούν την απρόσκοπτη διακίνηση κεφαλαίων από και προς την χώρα. Έτσι, παρά την ύφεση η οποία επικράτησε στη διεθνή αγορά το 2001 και τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, η εισροή κεφαλαίων για άμεσες επενδύσεις συνέχισε να παρουσιάζει σημαντική ανοδική τάση (σε σχέση με το πολύ χαμηλό αρχικό της επίπεδο) και έφθασε τα 1.8 δισεκ. ευρώ το 2001, από 1.2 δισεκ. ευρώ το 2000 και 527 εκατ. ευρώ το 1999. Παράλληλα, η καθαρή εισροή κεφαλαίων 8 δισεκ. ευρώ για την αγορά κρατικών ομολόγων από μη κατοίκους παρέμεινε στα υψηλά επίπεδα του 2000, παρά την περαιτέρω σταδιακή μείωση της διαφοράς των αποδόσεων μεταξύ της Ελλάδος και των υπόλοιπων χωρών της ζώνης του ευρώ.

Δημόσια οικονομικά

Το 2001 αποτέλεσε σημείο καμπής για την πορεία των δημοσίων οικονομικών. Η συστηματική προσπάθεια που καταβλήθηκε επί σειρά ετών για τον περιορισμό των δημοσιονομικών ανισορροπιών είχε ως αποτέλεσμα την επίτευξη μικρού πλεονάσματος το 2001, για πρώτη φορά μετά από τρεις δεκαετίες περίπου. Συγκεκριμένα, το αποτέλεσμα της γενικής κυβέρνησης σε εθνολογιστική βάση μετατράπηκε, από

έλλειμμα ίσο με 0,8% του ΑΕΠ το 2000, σε πλεόνασμα ίσο με 0,1% του ΑΕΠ το 2001. Επομένως, η χώρα μας, από το πρώτο έτος συμμετοχής της στη ζώνη του ευρώ, ικανοποιούσε τον όρο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης για “ισοσκελισμένο ή πλεονασματικό” προϋπολογισμό της γενικής κυβέρνησης. Επιπλέον, το ενοποιημένο χρέος της γενικής κυβέρνησης μειώθηκε κατά 3,1 εκατοστιαίες μονάδες, σε 99,7% το 2001.

3. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Από την 1η Ιανουαρίου 2001, η Ελλάδα, όπως προαναφέρθηκε, υιοθέτησε το ευρώ και συμμετέχει στη χάραξη και την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, η οποία έχει ως πρωταρχικό σκοπό την επίτευξη και τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ.

Τους τέσσερις πρώτους μήνες του 2001 η ΕΚΤ δε μετέβαλε τα βασικά της επιτόκια, καθώς, ενόψει και του επιταχυνόμενου πληθωρισμού, το Διοικητικό Συμβούλιο εκτιμούσε ότι οι κίνδυνοι για τη σταθερότητα των τιμών δεν είχαν εκλείψει. Στην περίοδο από τις αρχές Μαΐου μέχρι τις αρχές Νοέμβριου 2001, η ΕΚΤ προέβη τέσσερις φορές σε μείωση των βασικών της επιτοκίων, συνολικά κατά 150 μονάδες βάσης, με αποτέλεσμα μετά την τελευταία μείωση το ελάχιστο επιτόκιο προσφοράς για πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης να διαμορφωθεί σε 3,25%. Μετά τη μείωση των επιτοκίων το Νοέμβριο του 2001, η ΕΚΤ δεν μετέβαλε τα βασικά της επιτόκια καθώς το Διοικητικό Συμβούλιο θεωρεί ότι το επίπεδό τους παραμένει συμβατό με την επίτευξη της σταθερότητας των τιμών σε μεσοπρόθεσμη βάση.

4. ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι νομισματικές εξελίξεις στην Ελλάδα το 2001 χαρακτηρίζονται από σημαντική επιβράδυνση του M3 το οποίο αποτελεί την ελληνική συνιστώσα του νομισματικού μεγέθους M3 της ζώνης του ευρώ. Παρά το γεγονός ότι η ενιαία νομισματική πολιτική της ΕΚΤ λαμβάνει υπόψη τις μεταβολές του M3 για το σύνολο της ζώνης του ευρώ, η εξέλιξη της ελληνικής συνιστώσας του μεγέθους αυτού παρέχει χρήσιμες ενδείξεις για τις νομισματικές συνθήκες στην Ελλάδα. Ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του ελληνικού M3 περιορίστηκε σταδιακά σε 6,7% το τέταρτο τρίμηνο του 2001 από 12,8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2000. Η σταδιακή υποχώρηση του ρυθμού ανόδου του M3 κατά το 2001 συνδέεται κυρίως

με την επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης τόσο προς τον ιδιωτικό τομέα όσο και προς τη γενική κυβέρνηση.

Η συνολική πιστωτική επέκταση επιβραδύνθηκε σημαντικά το 2001, καθώς διαμορφώθηκε σε 15,7%, έναντι 20,2% το 2000. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στην περιορισμένη αύξηση των πιστώσεων προς τη γενική κυβέρνηση, κατά 10,4%, έναντι αύξησης κατά 15,9% το 2000, και στη σημαντική επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις σε 18,6% από 25% το 2000. Αντίθετα, η τραπεζική χρηματοδότηση των νοικοκυριών (καταναλωτικά και στεγαστικά δάνεια) αυξήθηκε κατά 40%, έναντι αύξησης 35% το 2000. Συνολικά, η πιστωτική επέκταση προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά αν και επιβραδύνθηκε, παρέμεινε και κατά το 2001 σε υψηλά επίπεδα.

Κατά το 2001, τα τραπεζικά επιτόκια στην Ελλάδα παρουσίασαν πτωτική πορεία, καθώς επηρεάστηκαν από τη μείωση των επιτοκίων της ΕΚΤ, και συνέχισαν την περαιτέρω σύγκλισή τους προς τα επιτόκια της ζώνης του ευρώ. Ειδικότερα, τα επιτόκια των καταθέσεων συνέκλιναν σχεδόν πλήρως προς τα αντίστοιχα επιτόκια στη ζώνη του ευρώ και το μέσο σταθμικό επιτόκιο των καταθέσεων και των *repos* μειώθηκε κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες το 2001. Ανάλογες μειώσεις παρατηρήθηκαν και στα επιτόκια των τραπεζικών δανείων.

5. Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΟΓΡΑΜΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΕΡΜΑΤΩΝ ΕΥΡΩ

Στις 28 Φεβρουαρίου 2002 ολοκληρώθηκε στην Ελλάδα η εισαγωγή των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων ευρώ με τη λήξη της περιόδου παράλληλης κυκλοφορίας. Χάρη στη θετική υποδοχή από το κοινό, αλλά και στην έγκαιρη προετοιμασία των αρμόδιων φορέων, η εισαγωγή των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ πραγματοποιήθηκε ομαλά και απρόσκοπτα. Οι προετοιμασίες για την εισαγωγή του ευρώ σε φυσική μορφή περιλάμβαναν την εκτίμηση και την παραγωγή των αναγκαίων ποσοτήτων τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ, την ολοκλήρωση του νομικού πλαισίου για την εισαγωγή του ευρώ, τις πρακτικές προετοιμασίες για την εισαγωγή στην κυκλοφορία των τραπεζογραμματίων και κερμάτων ευρώ και την παράλληλη απόσυρση των δραχμών, ενημερωτικές δραστηριότητες αλλά και ρυθμίσεις για την προστασία των νέων τραπεζογραμματίων και κερμάτων από την παραχάραξη.

Η προσαρμογή του κοινού και των επιχειρήσεων στο νέο νόμισμα ήταν ταχύτερη από την αναμενόμενη και έγινε εμφανής και από το γεγονός ότι ποσοστό άνω του 90% των συναλλαγών πραγματοποιούνταν σε ευρώ ήδη από το τέλος Ιανουαρίου. Με ικανοποιητικούς ρυθμούς

εξελίχθηκε και η απόσυρση δραχμών από την Τράπεζα της Ελλάδος. Η συνολική απόσυρση των δραχμών στις 28 Φεβρουαρίου 2002 ανερχόταν σε 2,7 τρισεκ. δραχμές ή 90% περίπου του νομίσματος σε κυκλοφορία την 31η Δεκεμβρίου 2001.

6. ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΟΠΤΕΙΑ

Η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας διεθνώς και ειδικότερα οι αρνητικές εξελίξεις στις χρηματιστηριακές αγορές κατά τη διάρκεια του παρελθόντος έτους επηρέασαν την αποδοτικότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίστοιχα επηρεάστηκε και η κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών των οποίων τα προ φόρων κέρδη μειώθηκαν το 2001 κατά 13,7%. Μειώθηκε επίσης η απόδοση στο σύνολο του ενεργητικού τους σε 1,5% από 1,9% το 2000 και των ιδίων κεφαλαίων τους σε 17,9% από 20,7% το 2000. Σε αντίθεση με τα λοιπά (εκτός τόκων) έσοδα των τραπεζών, τα οποία υποχώρησαν λόγω της μείωσης των εσόδων από χρηματοοικονομικές πράξεις και λοιπές προμήθειες, τα καθαρά έσοδα από τόκους αυξήθηκαν κατά 13,9% το 2001 και παρέμειναν ως ποσοστό του μέσου ενεργητικού τους περίπου στο επίπεδο του προηγούμενου έτους. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε η ταχύτερη αύξηση των χορηγήσεων γενικώς σε σύγκριση με τις καταθέσεις και ειδικότερα η πολύ ταχύτερη αύξηση των καταναλωτικών δανείων, στα οποία το περιθώριο κέρδους είναι υψηλότερο. Εξάλλου, οι λειτουργικές δαπάνες των τραπεζών υποχώρησαν οριακά το 2001 ως ποσοστό του ενεργητικού (σε 2,3% από 2,4% το 2000) κυρίως λόγω της συγκράτησης των δαπανών προσωπικού. Η εξέλιξη αυτή θεωρείται ικανοποιητική, δεδομένου ότι οι δαπάνες διαχείρισης των τραπεζών επιβαρύνθηκαν επιπλέον το 2001 λόγω της προετοιμασίας για την εισαγωγή του ευρώ.

Στον εποπτικό τομέα τα σημαντικότερα θέματα που εξετάζονται αυτήν την περίοδο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορούν την αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου για τον προσδιορισμό της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, τη διαδικασία εποπτικής αξιολόγησης και τα μέτρα που αποβλέπουν στο να καταστεί αποτελεσματικότερος ο μηχανισμός παρακολούθησης των αγορών. Επίσης εξετάζονται θέματα που αφορούν την καθιέρωση πλαισίου για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών ομίλων και το θεσμικό πλαίσιο για τις επενδυτικές υπηρεσίες. Ενόψει ακριβώς αυτών των σημαντικών εξελίξεων, που θα επιφέρουν δραστικές μεταβολές στον τομέα των κανονιστικών ρυθμίσεων, πραγματοποιήθηκαν οι απαραίτητες παρεμβάσεις στην ελληνική νομοθεσία και η Τράπεζα της Ελλάδος

προχώρησε, στο πλαίσιο των σχετικών εξουσιοδοτήσεων, στην υιοθέτηση αντίστοιχων μέτρων, τα κυριότερα από τα οποία είναι τα ακόλουθα:

(α) Αυξήθηκε το ελάχιστο αρχικό κεφάλαιο των πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν τη νομική μορφή ανώνυμης εταιρίας σε 18 εκατ. ευρώ από 11,7 εκατ. ευρώ. Η αύξηση αυτή μετά την προ οκταετίας τελευταία σχετική αναπροσαρμογή κρίθηκε σκόπιμη, κυρίως διότι ελήφθη υπόψη η ανάγκη πραγματοποίησης από τα πιστωτικά ιδρύματα σημαντικών επενδύσεων υλικοτεχνικής υποδομής που απαιτούνται για τη διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας στις σημερινές συνθήκες του εντεινόμενου ανταγωνισμού.

(β) Επίσης, πραγματοποιήθηκαν και άλλες ουσιαστικές προσαρμογές στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων. Ειδικότερα:

— Παρασχέθηκε, όπως προαναφέρθηκε, η δυνατότητα και σε επιχειρήσεις που δεν είναι πιστωτικά ιδρύματα να χορηγούν δάνεια και πιστώσεις προς νοικοκυριά, υπό τον όρο της υπαγωγής τους στην εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος.

— Μειώθηκε σε 6 μήνες (από 12) η περίοδος για την οποία τα πιστωτικά ιδρύματα επιτρέπεται να συνεχίζουν να εγγράφουν στα έσοδά τους ανείσπρακτους τόκους δανείων.

— Με ειδική ρύθμιση προβλέπεται αναστολή (moratorium) της εκπλήρωσης τμήματος ή του συνόλου των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων που αντιμετωπίζουν κρίση ρευστότητας με πιθανολογούμενη ανεπάρκεια κεφαλαίων, ώστε να μεσολαβεί ένα εύλογο διάστημα για τη λήψη μέτρων προς επίλυση των τυχόν προβλημάτων, πριν καταστεί αναγκαία η λήψη ριζικότερων διορθωτικών μέτρων.

— Τέλος, ενισχύθηκε το πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ της Τράπεζας της Ελλάδος και των ελεγκτικών εταιριών.

Οι ως άνω ρυθμίσεις εκτιμάται ότι παρέχουν μεγαλύτερη ευελιξία στα πιστωτικά ιδρύματα για την αντιμετώπιση των κινδύνων που αναλαμβάνουν και ενισχύουν τη διαφάνεια, ως συμπληρωματικό μέσο εποπτείας που συμβάλλει στη σταθερότητα του συστήματος. Εξάλλου, η δυνατότητα αξιοποίησης της εποπτείας για την εξυπηρέτηση του ευρύτερου στόχου της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας ενισχύθηκε με την υιοθέτηση μεγαλύτερης διακριτικής ευχέρειας στον καθορισμό από την Τράπεζα της Ελλάδος των κεφαλαιακών απαιτήσεων και σε επίπεδο μεμονωμένων πιστωτικών ιδρυμάτων, αντί της αρχής των γενικών ρυθμίσεων που ίσχυε προηγουμένως.

7. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Βραχυπρόθεσμες προοπτικές της οικονομίας

Η ελληνική οικονομία διανύει ήδη το δεύτερο έτος συμμετοχής της στη ζώνη του ευρώ. Αφού το 2001 επέτυχε να παραμείνει σε πορεία πραγματικής σύγκλισης, η ελληνική οικονομία το 2002 αντιμετωπίζει αυξημένες προκλήσεις. Πρέπει να ανακοπεί η πρόσφατη επιτάχυνση του πληθωρισμού και να διασφαλιστούν συνθήκες σταθερότητας των τιμών, ενώ πρέπει να εξασφαλιστεί η δημοσιονομική σταθερότητα και να βελτιωθεί σημαντικά η διεθνής ανταγωνιστικότητα της χώρας.

Οι οικονομικές προοπτικές σε παγκόσμιο επίπεδο διαγράφονται σήμερα σαφώς ευνοϊκότερες από ό,τι μόλις το Δεκέμβριο του 2001. Στη ζώνη του ευρώ, ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ προβλέπεται να επιταχυνθεί σταδιακά στη διάρκεια του 2002 και να φθάσει στο 2,5% περίπου το τελευταίο τρίμηνο, ενώ η μέση ετήσια αύξηση εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 1,4%. Ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ αναμένεται να επιβραδυνθεί στο 2% περίπου το δεύτερο εξάμηνο του 2002.

Ο ετήσιος ρυθμός του πληθωρισμού αναμένεται να υποχωρήσει και στην Ελλάδα στη διάρκεια του έτους, παρά την επιτάχυνση κατά μία εκατοστιαία μονάδα που σημειώθηκε το πρώτο τρίμηνο του 2002. Η εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα θα επηρεαστεί ευνοϊκά από την υποχώρηση του πληθωρισμού στις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ και γενικότερα στις βιομηχανικές χώρες. Στον περιορισμό των πληθωριστικών πιέσεων θα συμβάλουν επίσης η εξάντληση της έμμεσης αυξητικής επίδρασης την οποία άσκησε στις τιμές καταναλωτή με χρονική υστέρηση η μεγάλη άνοδος — στη διάρκεια του 2000 — των τιμών των καυσίμων και της ισοτιμίας του δολαρίου έναντι του ευρώ. Αντίθετα, με βάση τα πιο πρόσφατα δεδομένα εκτιμάται ότι το μέσο ετήσιο επίπεδο της τιμής του πετρελαίου θα υποχωρήσει μόνο ελαφρά εφέτος (ή και θα παραμείνει αμετάβλητο) σε σχέση με το 2001, ενώ οι διεθνείς τιμές των άλλων εισαγόμενων πρώτων υλών θα μείνουν σταθερές ή θα αυξηθούν (το 2001 είχαν μειωθεί). Επίσης, ο ρυθμός ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας προβλέπεται ότι θα επιταχυνθεί εφέτος σε επίπεδο μεταξύ 3,0% και 3,5% (έναντι 2,9% το 2001), ενώ στη ζώνη του ευρώ αναμένεται ότι ο αντίστοιχος ρυθμός θα επιβραδυνθεί στο 1,8% από 2,4% το 2001. Με βάση τα νέα αυτά δεδομένα, ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός στην Ελλάδα προβλέπεται ότι θα διαμορφωθεί γύρω στο 3,5% το 2002 (δηλαδή περίπου όσο και το 2001). Επομένως, θα υπερβεί

το επίπεδο που θεωρείται συμβατό με σταθερότητα των τιμών (δηλαδή ρυθμό αύξησης κάτω του 2%) και, επιπλέον, η προς τα άνω απόκλιση του από τον πληθωρισμό στη ζώνη του ευρώ ως σύνολο μπορεί να υπερβεί τη μιάμιση εκατοστιαία μονάδα (με βάση τον ΕνΔΤΚ). Η απόκλιση αυτή, κατά ένα μέρος, συνεπάγεται υποχώρηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Εάν αποκλίσεις αυτού του μεγέθους προσλάβουν μονιμότερο χαρακτήρα, η σωρευτική επίπτωση τους στην ανταγωνιστικότητα θα είναι σοβαρή, με αρνητικές επιδράσεις στα πραγματικά εισοδήματα και την απασχόληση.

Στην Ελλάδα, οι δυσμενείς εξωτερικές εξελίξεις του 2001 ενδέχεται να έχουν επιπτώσεις στο ρυθμό ανόδου των ελληνικών εξαγωγών και εφέτος, αλλά, όσον αφορά το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης, εκτιμάται ότι αυτές είναι δυνατό να αντισταθμιστούν εν μέρει από την ευνοϊκή επίδραση άλλων παραγόντων. Σ' αυτούς συγκαταλέγονται οι συνθήκες τραπεζικής χρηματοδότησης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, η αναμενόμενη αύξηση των ιδιωτικών και των δημόσιων επενδύσεων και, τέλος, η θετική επίδραση της δέσμης φορολογικών μέτρων που ανακοινώθηκαν το Νοέμβριο του 2001 στην καταναλωτική και την επενδυτική δαπάνη καθώς και στην ανταγωνιστικότητα. Για τους λόγους αυτούς, και με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα και ενδείξεις, ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα επιβραδυνθεί στο 3,5% περίπου το 2002.

Μακροπρόθεσμες προοπτικές και προκλήσεις

Ο σχετικά υψηλός ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια έχει συμβάλει στη μείωση της διαφοράς βιοτικού επιπέδου μεταξύ της Ελλάδος και της ΕΕ ή της ζώνης του ευρώ. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδος, μετρούμενο σε μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ), αυξήθηκε από 64,1% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ το 1993 σε 68,6% το 2001. Η πλήρης εξάλειψη αυτής της απόστασης, δηλαδή η επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης, που αποτελεί βασικό μακροπρόθεσμο στόχο της χώρας, προϋποθέτει, πρώτον, την αύξηση της παραγωγικότητας και, δεύτερον, την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης με ταχύτερο ρυθμό από ό,τι στην ΕΕ. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, το επίπεδο της παραγωγικότητας (ΑΕΠ ανά απασχολούμενο, σε ΜΑΔ) αυξήθηκε από 74,2% του μέσου όρου της ΕΕ το 1993 σε 84,5% το 2001, υποδηλώνοντας ότι η αύξηση της παραγωγικότητας ήταν ταχύτερη στην Ελλάδα από ό,τι στην ΕΕ. Στην ίδια περίοδο, όμως, το ποσοστό απασχόλησης αυξήθηκε μεν στην Ελλάδα (από 53,7% το 1993 σε 55,4% το 2001), αλλά λιγότερο από ό,τι στην ΕΕ (59,9% το 1993,

63,9% το 20012), και παρέμεινε το δεύτερο χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της Κοινότητας. Ορισμένοι άλλοι διαρθρωτικοί δείκτες επίσης υπογραμμίζουν ότι η απόσταση που πρέπει να διανυθεί προκειμένου να επιτευχθεί η πραγματική σύγκλιση εξακολουθεί να είναι μεγάλη.

Ορισμένοι από τους παράγοντες που έχουν επηρεάσει θετικά την οικονομική δραστηριότητα τα τελευταία χρόνια θα συνεχίσουν να την επηρεάζουν και μεσοπρόθεσμα, αν και η διάρκεια της επίδρασης είναι διαφορετική σε κάθε περίπτωση. Πρόκειται κατ' αρχάς για τις εισροές από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της ΕΕ και γενικότερα τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό, καθώς και για τη δαπάνη που συναρτάται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Ήδη από τον πρώτο χρόνο της ένταξης της Ελλάδος στην ΕΕ, οι καθαρές μεταβιβάσεις από τον προϋπολογισμό της ΕΕ αντιστοιχούσαν σε σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ κατά την τελευταία δεκαετία έφθασαν, κατά μέσο όρο, το 4% περίπου. Η προβλεπόμενη κοινοτική συμμετοχή στη χρηματοδότηση του Γ' ΚΠΣ κατά την επταετία 2000-2006 φθάνει τα 26 δισεκ. ευρώ. Σύμφωνα με εκτιμήσεις που έχουν γίνει, η συμβολή των εισροών από τα Διαρθρωτικά Ταμεία στο μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας την περίοδο από το 1989 μέχρι σήμερα είναι της τάξεως της μιας εκατοστιαίας μονάδας περίπου. Η επικείμενη διεύρυνση της ΕΕ με 10 νέα κράτη-μέλη από το 2004 δεν θα επηρεάσει αμέσως (δηλαδή μέχρι και το 2006) την προοπτική εισροής κοινοτικών πόρων στην Ελλάδα, όπως προκύπτει σαφώς από πρόσφατες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Για να εκτιμηθούν όμως οι συνέπειες της διεύρυνσης για την Ελλάδα —και για τα υπόλοιπα κράτη-μέλη— όσον αφορά τις απολήψεις από την ΕΕ και τις αποδόσεις σ' αυτήν, πρέπει κατ' αρχάς να ληφθεί υπόψη ότι τα νέα κράτη μέλη θα έχουν καθαρό δημοσιονομικό όφελος (λόγω του σχετικά χαμηλού επιπέδου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους), καθώς και ότι οι αυξημένες —με βάση το σημερινό πλαίσιο πολιτικής— ανάγκες χρηματοδότησης στη διευρυμένη Ε.Ε. είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν σε αναμόρφωση της διαρθρωτικής και αγροτικής πολιτικής. Με βάση τα ανωτέρω δεδομένα και υποθέσεις, αναμένεται ότι θα υπάρξει μείωση των κατά κεφαλήν καθαρών μεταβιβάσεων από την ΕΕ στην Ελλάδα. Η εξέλιξη των μεταβιβάσεων αυτών στην Ελλάδα, το μέγεθος της μείωσής τους και η σχετική θέση της Ελλάδος ως απολήπτη στη διευρυόμενη Ε.Ε. των 25 (και στη συνέχεια των 27) μελών θα εξαρτηθούν μεταξύ άλλων, από τον σχετικό ρυθμό ανάπτυξης της χώρας, από τις αλλαγές που θα γίνουν στη διαρθρωτική πολιτική της Ε.Ε. και την ΚΑΠ και από τις μεταβατικές περιόδους που θα συμφωνηθούν για τα νέα — αλλά και για τα σημερινά — μέλη. Οι συνέπειες που θα έχει στο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας η αναμενόμενη —προς το

τέλος της τρέχουσας δεκαετίας— βαθμιαία μείωση των μεταβιβάσεων από την ΕΕ θα εξαρτηθούν, σε τελική ανάλυση, από την αποτελεσματικότητα με την οποία η χώρα θα αξιοποιήσει τα διαθέσιμα κεφάλαια και τους πόρους που εισρέουν από την ΕΕ, αλλά και από την ικανότητά της να ωφεληθεί —διεισδύοντας στις νέες αγορές της Ευρώπης— από τις ευκαιρίες που παρέχει η επικείμενη διεύρυνση. Είναι, τέλος, αυτονόητο ότι, καθώς η αξιοποίηση των μεταβιβάσεων και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας θα ενισχύουν το δυναμισμό της οικονομίας, θα περιορίζονται και οι ανάγκες για εισροές διαρθρωτικών πόρων.

Όσον αφορά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, η άμεση ή έμμεση θετική επίδραση της διοργάνωσής τους στην επενδυτική ζήτηση, το ΑΕΠ και την απασχόληση θα συνεχίσει να εκδηλώνεται και για ένα χρονικό διάστημα μετά τη λήξη των Αγώνων. Σε κάθε περίπτωση, οι μεσοπρόθεσμες επιδράσεις μιας άρτιας διοργάνωσης των Αγώνων συναρτώνται με τη διεύρυνση των αντίστοιχων υποδομών και την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, οι οποίες μπορούν να συμβάλουν σε μονιμότερη αύξηση του μεριδίου της χώρας στην παγκόσμια τουριστική κίνηση. Επομένως, οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της ολοκλήρωσης των “Ολυμπιακών έργων” θα εξαρτηθούν από την επιτυχία των Αγώνων, από τη δυνατότητα της δημοσιονομικής πολιτικής να δράσει αντικυκλικά, από τη γενικότερη πρόοδο της ελληνικής οικονομίας στο πεδίο της ανταγωνιστικότητας και από τη διεθνή συγκυρία.

Εκτός από τα ανωτέρω, στη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας τα τελευταία χρόνια συνέβαλαν και οι άνετες συνθήκες χρηματοδότησης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, οι οποίες αναμένεται να διατηρηθούν και στο μέλλον. Αυτό σημαίνει ότι θα παραμείνουν ευνοϊκότερες από τις συνθήκες που επικρατούσαν πριν από την ένταξη στη ζώνη του ευρώ, όχι όμως κατ’ ανάγκη και από τις συνθήκες που επικρατούν σήμερα (οι οποίες αντανakλούν, εκτός από τη σημαντική μείωση των επιτοκίων κατά την περίοδο μετάβασης στο ευρώ, και την ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών). Ωστόσο, ενώ τα ελληνικά νοικοκυριά δεν είναι υπερχρεωμένα με βάση τα μέχρι σήμερα δεδομένα, η συνέχιση των τρεχουσών τάσεων επί σειρά ετών μπορεί να αυξήσει υπερβολικά τις υποχρεώσεις τους. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα δημιουργούσε προβλήματα στην εξυπηρέτηση των δανείων και επομένως θα επηρέαζε αρνητικά την καταναλωτική δαπάνη και την οικονομική δραστηριότητα. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, όπως προκύπτει και από την εμπειρία της οικονομίας των ΗΠΑ, είναι δύσκολο να προβλεφθεί το χρονικό σημείο και το επίπεδο “κορεσμού” όσον αφορά το δανεισμό των νοικοκυριών.

Κατευθύνσεις οικονομικής πολιτικής

Η ανωτέρω διερεύνηση ορισμένων σημαντικών παραγόντων που επηρεάζουν τις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας οδηγεί στη διαπίστωση ότι η ευνοϊκή τους επίδραση θα περιορίζεται βαθμιαία και ενδεχομένως σημαντικά μετά την επόμενη πενταετία. Ο περιορισμός της ευνοϊκής επίδρασης ορισμένων από τους παράγοντες αυτούς μπορεί να γίνει αισθητός και ενωρίτερα (π.χ. από το 2005). Η διερεύνηση αυτή οδηγεί επίσης σε χρήσιμα συμπεράσματα για την οικονομική πολιτική. Πρώτον, όπως ήδη υποδηλώθηκε, πρέπει η αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων κατά την τρέχουσα περίοδο (κατά την οποία η επίδρασή τους είναι ισχυρή) να είναι αποτελεσματική, ώστε και το μέγεθος της επίδρασης να πολλαπλασιάζεται και η διάρκειά της να παρατείνεται. Δεύτερον, η προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης θα πρέπει να συνεχιστεί όπως προβλέπεται στο ελληνικό Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ώστε η επίτευξη δημοσιονομικών πλεονασμάτων και η μείωση του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ στα επόμενα χρόνια να επιτρέπουν την άσκηση αντικυκλικής δημοσιονομικής πολιτικής όταν αυτό απαιτείται, χωρίς να παρεμποδίζεται η επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών μεσοπρόθεσμα. Τρίτον, πρέπει να διαμορφωθούν έγκαιρα συνθήκες και πολιτικές οι οποίες θα συντελέσουν στη διατήρηση υψηλού ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης, κυρίως με τη διεύρυνση των καθαρών εξαγωγών και την αξιοποίηση των ευκαιριών στην παγκόσμια αγορά.

Η πρόοδος που σημειώθηκε τα προηγούμενα χρόνια με την επίτευξη χαμηλού πληθωρισμού, τη βελτίωση της δημοσιονομικής θέσης της χώρας και τη διεύρυνση και αναβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού έχει ήδη διαμορφώσει προσφορότερες συνθήκες για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Επιπλέον, το περιβάλλον νομισματικής και συναλλαγματικής σταθερότητας, το οποίο εξασφαλίστηκε με την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος αποτελεί ένα πρόσθετο και σημαντικό παράγοντα που ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη.

Η διασφάλιση όμως υψηλού και διατηρήσιμου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και η επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης απαιτούν την επιτάχυνση και τη διεύρυνση των μεταρρυθμίσεων σε διάφορους τομείς, προκειμένου να καταστεί περισσότερο αποτελεσματική η λειτουργία της οικονομίας και να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητά της. Επιπλέον, η ολοκλήρωση της δημοσιονομικής εξυγίανσης, με τη σταθερή μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ, θα συντελέσει και στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων και θα επιτρέψει, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη δημοσιονομική πολιτική να συμβάλει στη σταθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας βραχυχρόνια, ασκώντας αντικυκλικό ρόλο.

Ένα σοβαρό ζήτημα οικονομικής πολιτικής που συνδέεται άμεσα και με τις προοπτικές διασφάλισης δημοσιονομικής σταθερότητας είναι η μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Το θέμα αυτό βρίσκεται στο επίκεντρο του διαλόγου της κυβέρνησης με τους κοινωνικούς εταίρους. Η ανάγκη της μεταρρύθμισης προκύπτει από ένα συνδυασμό παραγόντων, όπως είναι η επερχόμενη γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με το μη ανταποδοτικό χαρακτήρα του υφιστάμενου ασφαλιστικού συστήματος, καθώς και η συσσώρευση επιβαρύνσεων από ορισμένες επιλογές του παρελθόντος. Επομένως, η μεταρρύθμιση είναι αναγκαία για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος και η δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ των γενεών, αλλά και για να διασφαλιστεί μακροπρόθεσμα η δημοσιονομική σταθερότητα. Πρέπει εδώ να τονιστεί ότι, ενώ στην Ελλάδα —όπως και σε άλλες χώρες— το πρόβλημα της βιωσιμότητας θα οξυνθεί μόνο μετά από ένα ορισμένο αριθμό ετών, η αντιμετώπισή του πρέπει να αρχίσει αμέσως, διότι, εάν καθυστερήσει, οι αλλαγές που θα απαιτηθούν θα είναι περισσότερες απότομες και ασφαλώς πιο επώδυνες.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση του βασικού προβλήματος της κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο είναι η εξασφάλιση πόρων σε βάση που να είναι διατηρήσιμη μακροπρόθεσμα, δεν μπορεί παρά να είναι σφαιρική. Όπως είχε τονιστεί και στην περυσινή Έκθεση, ιδιαίτερη σημασία έχει η εφαρμογή πολιτικών που ενθαρρύνουν την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, ευνοούν την άνοδο της παραγωγικότητας και συντελούν στη μείωση της εισφοροδιαφυγής. Για την εξασφάλιση όμως της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος απαιτούνται και παρεμβάσεις σε ορισμένες παραμέτρους του ισχύοντος συστήματος (όπως είναι η ηλικία συνταξιοδότησης, η βάση υπολογισμού της σύνταξης και το ποσοστό αναπλήρωσης των αποδοχών), στα δομικά χαρακτηριστικά του (όπως είναι η οργανωτική του διάρθρωση κατά κατηγορία ασφαλισμένων και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και κατά επίπεδο ή “πυλώνα” ασφάλισης) και στους τρόπους αξιοποίησης των διαθέσιμων των Ταμείων. Όσον αφορά τη χρηματοδότηση, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η γήρανση του πληθυσμού και η κάλυψη του κόστους των απαραίτητων μεταβατικών ρυθμίσεων κατά την πορεία προς το νέο σύστημα θα απαιτήσουν τη διάθεση πρόσθετων δημόσιων πόρων. Τα προβλεπόμενα όμως για τα επόμενα έτη δημοσιονομικά πλεονάσματα πρέπει να χρησιμοποιηθούν κατά προτεραιότητα, τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον, για τη μείωση του δημόσιου χρέους, που εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλό. Γι’ αυτό η πολιτική διάθεσης πόρων για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης υπόκειται στους περιορισμούς που απορρέουν από την ανάγκη μείωσης του δημόσιου χρέους.

Κατά την τελευταία εικοσαετία πραγματοποιήθηκαν συχνές και εκτεταμένες μεταβολές επιμέρους διατάξεων του φορολογικού συστήματος. Οι μεταβολές αυτές το κατέστησαν εξαιρετικά πολύπλοκο, ενώ παράλληλα εξασθένησαν την εσωτερική του συνοχή. Το υφιστάμενο σύστημα δυσχεραίνει την ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, θέτει περιορισμούς στην άσκηση σταθεροποιητικής και αναπτυξιακής δημοσιονομικής πολιτικής, ενώ δεν εξασφαλίζει επαρκώς τη δίκαιη κατανομή του φορολογικού βάρους.

Η επιδιωκόμενη φορολογική μεταρρύθμιση, επομένως, είναι απαραίτητη για να επιτύχει τους εξής βασικούς στόχους: Πρώτον, να απλοποιήσει και να καταστήσει διαφανέστερες —και σταθερότερες— τις φορολογικές διατάξεις, περιορίζοντας δραστικά τη γραφειοκρατία και ενισχύοντας την ίση μεταχείριση. Με τον τρόπο αυτό θα καλλιεργηθεί το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης των φορολογουμένων, Δεύτερον, να ενθαρρύνει την απασχόληση και την επιχειρηματικότητα, αίροντας τα υφιστάμενα αντικίνητρα, τονώνοντας τη ζήτηση και την προσφορά εργασίας και διευκολύνοντας την ίδρυση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων, ανεξάρτητα από τη νομική τους μορφή. Έτσι θα στηρίξει την ταχύτερη άνοδο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Τρίτον, να περιορίσει τη φοροδιαφυγή, συμβάλλοντας στη βελτίωση της δημοσιονομικής θέσης και τη μείωση του δημόσιου χρέους χωρίς επιβολή πρόσθετων φορολογικών επιβαρύνσεων και δημιουργώντας περιθώρια για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κρατικών δαπανών.

Η επίτευξη των ανωτέρω στόχων δεν είναι εύκολη. Επιπλέον, η ταυτόχρονη επίτευξη των επιδιώξεων της φορολογικής μεταρρύθμισης που προαναφέρθηκαν δεν είναι πάντοτε εφικτή. Απαιτείται προσεκτική επιλογή των σχετικών ρυθμίσεων, ώστε να αποφευχθούν καταστάσεις που είναι δυνατόν να δυσχεράνουν την φορολογική μεταρρύθμιση. Οι δυσκολίες προκύπτουν και από το γεγονός ότι η φορολογική μεταρρύθμιση πρέπει να πραγματοποιηθεί με δεδομένους δημοσιονομικούς περιορισμούς, που συνδέονται με την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, τις μελλοντικές υποχρεώσεις για τη χρηματοδότηση του ασφαλιστικού συστήματος και την ανάγκη μείωσης του υψηλού δημόσιου χρέους. Τέλος, ο αποτελεσματικός έλεγχος των πρωτογενών δημόσιων δαπανών αποτελεί επίσης προϋπόθεση για ένα σταθερό φορολογικό σύστημα. Πράγματι, εάν δεν ελεγχθούν οι δαπάνες, πολύ σύντομα θα δημιουργηθεί η ανάγκη για νέα έσοδα, με αποτέλεσμα νέες μεταβολές στο φορολογικό σύστημα.

Τα τελευταία χρόνια πολλές χώρες — στην προσπάθειά τους να ελέγξουν τα δημοσιονομικά ελλείμματα και να επιτύχουν δημοσιονομική

προσαρμογή μονιμότερου χαρακτήρα — έχουν στραφεί στον έλεγχο των πρωτογενών δημόσιων δαπανών, θεσπίζοντας κανόνες και όρια που αφορούν π.χ. τον ετήσιο ρυθμό αύξησης των πρωτογενών δαπανών και το ύψος των δαπανών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Από τους κανόνες αυτούς, τρεις παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη χώρα μας και αξίζει να μελετηθούν περαιτέρω: (α) η θέσπιση ορίων στις πρωτογενείς δαπάνες ή σε ορισμένες κατηγορίες τους, (β) η συσσώρευση ενός αποθεματικού για την κοινωνική ασφάλιση, το ύψος του οποίου θα συνδέεται με τις μελλοντικές υποχρεώσεις του ασφαλιστικού συστήματος, και (γ) η ανακοίνωση στοιχείων που αφορούν την καθαρή θέση και τις συνολικές υποχρεώσεις του Δημοσίου. Η υιοθέτηση τέτοιων κανόνων σε εθνικό επίπεδο θα συντελούσε στη διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής πολιτικής με θετικές επιδράσεις στο οικονομικό κλίμα και στις προσδοκίες σχετικά με την ολοκλήρωση της δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Εκτός από τη φορολογική μεταρρύθμιση και την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος, είναι αναγκαίο να επιταχυνθούν και σε άλλους τομείς οι μεταρρυθμίσεις που έχουν εξαγγελθεί ή είναι σε εξέλιξη και να συμπληρωθούν προς τέσσερις κατευθύνσεις. Οι κατευθύνσεις πρέπει να αφορούν τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, την αποτελεσματικότερη λειτουργία της αγοράς εργασίας, την ενίσχυση του ανταγωνισμού στις αγορές προϊόντων και, τέλος, τη διασφάλιση της σταθερότητας και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του τραπεζικού συστήματος.

Η αποτελεσματικότερη λειτουργία της αγοράς εργασίας πρέπει να επιτευχθεί με τρόπο που θα συνδυάζει ευελιξία στην απασχόληση και ασφάλεια για τους εργαζομένους και να ενθαρρύνει τόσο τη ζήτηση όσο και την προσφορά εργασίας. Τα στοιχεία δυσκαμψίας στην ελληνική αγορά εργασίας δεν απορρέουν μόνο —ή έστω κυρίως— από το νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τις σχέσεις εργοδοτών και εργαζομένων όσο από αδυναμίες του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης και από δυσλειτουργίες των μηχανισμών οι οποίοι πρέπει να εξασφαλίζουν την αντιστοίχιση προσφοράς και ζήτησης εργασίας, αν και στη διάρκεια του 2001 έγιναν σημαντικά θετικά βήματα. Επιπλέον, η μη ικανοποιητική επίδοση της ελληνικής οικονομίας όσον αφορά τη δημιουργία απασχόλησης συνδέεται και με στοιχεία δυσκαμψίας στις αγορές προϊόντων, και με τα αντικίνητρα που περιέχονται στη φορολογική και στην κοινωνικοασφαλιστική νομοθεσία. Η προσέγγιση της πλήρους απασχόλησης, που αποτελεί βασική συνιστώσα του ευρύτερου στόχου της πραγματικής σύγκλισης, απαιτεί λοιπόν μεταρρυθμίσεις σε όλους αυτούς τους τομείς. Είναι, επομένως, και από τη σκοπιά αυτή θετικό το γεγονός ότι η αναμόρφωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και η φορολογική μεταρρύθμιση αποτελούν αντικείμενο διαλόγου, με βάση

προτάσεις που έχουν διατυπωθεί, και ότι επιδιώκεται η πραγματοποίησή τους έως το τέλος του έτους.

Η περαιτέρω ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του τραπεζικού συστήματος της χώρας θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη στήριξη υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης της οικονομικής δραστηριότητας και των επενδύσεων. Με την ένταξη των εγχώριων αγορών στην ενιαία ευρωπαϊκή χρηματοπιστωτική αγορά, η πίεση για βελτίωση των επιδόσεων των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων αυξάνεται από τον εντεινόμενο ανταγωνισμό, ο οποίος δεν επιτρέπει εφησυχασμό ή αδράνεια, καθώς θα συνεχίσει να περιορίζει τα περιθώρια εκμετάλλευσης της δεσπόζουσας θέσης των εν λόγω ιδρυμάτων σε συγκεκριμένους τομείς της αγοράς. Η πρόκληση αυτή δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί από τις ελληνικές τράπεζες παρά με την περαιτέρω ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς και της ευρωστίας τους. Η Τράπεζα της Ελλάδος επιδιώκει τη διατήρηση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών σε υψηλό επίπεδο και την εξυγίανση του χαρτοφυλακίου των δανείων και των συμμετοχών τους. Προκειμένου να προωθήσει αυτούς τους δύο στόχους, η Τράπεζα υποχρεώνει τα πιστωτικά ιδρύματα να προβαίνουν σε αύξηση των ιδίων κεφαλαίων τους, όταν ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας προσεγγίζει τα ελάχιστα επιτρεπόμενα όρια και ιδίως όταν προγραμματίζουν επέκταση του δικτύου τους. Παράλληλα, απαιτεί να σχηματίζουν επαρκείς προβλέψεις που θα τους επιτρέπουν να προχωρούν σε διαγραφές επισφαλών απαιτήσεων και σε ταχύτερη εξυγίανση των χαρτοφυλακίων τους. Επιπλέον, δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αναβάθμιση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και διαχείρισης κινδύνων, σύμφωνα με τις κανονιστικές Πράξεις που έχει εκδώσει. Προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητά τους, τα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει να ενσωματώσουν στη στρατηγική τους μια μακροπρόθεσμη πολιτική μείωσης του λειτουργικού κόστους, η οποία θα βασίζεται στην καλύτερη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, την υιοθέτηση τεχνολογικά προηγμένων μεθόδων παροχής υπηρεσιών και την άριστη χρησιμοποίηση της διαθέσιμης πληροφόρησης που αφορά τους πελάτες τους και τις αγορές.

Επιτρέψτε μου να ολοκληρώσω με ορισμένες συμπερασματικές διαπιστώσεις και σκέψεις για την κατάσταση και τις προοπτικές της οικονομίας. Μετά την πλήρη ένταξή της στην ΟΝΕ, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να αναπτύσσεται με ταχύ ρυθμό, σημαντικά υψηλότερο από τον αντίστοιχο μέσο ρυθμό στη ζώνη του ευρώ. Ο πληθωρισμός παραμένει σε σχετικά χαμηλό επίπεδο, ιδίως συγκρινόμενος με τους ρυθμούς που επικρατούσαν πριν από μερικά χρόνια, αλλά υπερβαίνει αισθητά το μέσο όρο του πληθωρισμού στη ζώνη του ευρώ. Επίσης, η δημοσιονομική θέση της χώρας έχει βελτιωθεί

σημαντικά, καθώς ο προϋπολογισμός της γενικής κυβέρνησης ουσιαστικά ισοσκελίστηκε το 2001 και για το τρέχον έτος προβλέπεται πλεόνασμα. Οι θετικές αυτές εξελίξεις, όμως, συνοδεύονται από κάποια άλλα χαρακτηριστικά που δεν είναι ικανοποιητικά. Το ποσοστό ανεργίας και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε σχέση με το ΑΕΠ διατηρούνται σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, παρά τη βελτίωση που καταγράφηκε πέρυσι. Τα δύο αυτά μεγέθη αντανακλούν διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας, ιδίως τη χαμηλή ανταγωνιστική θέση της χώρας διεθνώς. Αν και τα προηγούμενα έξι χρόνια σημειώθηκε μεγάλη αύξηση των επιχειρηματικών και δημόσιων επενδύσεων και συνακόλουθη αναβάθμιση της παραγωγικής βάσης και των υποδομών, η ελληνική οικονομία δεν έχει ακόμη αξιοποιήσει επαρκώς το ανθρώπινο δυναμικό της και δεν έχει βελτιώσει τις εξαγωγικές της επιδόσεις σε τέτοιο βαθμό ώστε να διασφαλίσει υψηλό και διατηρήσιμο ρυθμό ανάπτυξης μακροπρόθεσμα.

Οι προοπτικές επίτευξης της πραγματικής σύγκλισης και της πλήρους απασχόλησης επηρεάζονται ευνοϊκά από την υιοθέτηση του ευρώ και τη νομισματική και συναλλαγματική σταθερότητα που αυτή συνεπάγεται, καθώς και από τη βελτίωση βασικών οικονομικών μεγεθών ως αποτέλεσμα της ονομαστικής σύγκλισης. Επηρεάζονται επίσης ευνοϊκά από τα απτά πλεονεκτήματα και τα δυνητικά οφέλη από τη συμμετοχή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και, ιδιαίτερα, στη ζώνη του ευρώ. Ωστόσο, η διαδικασία της πραγματικής σύγκλισης δυσχεραίνεται από τους περιορισμούς που θέτει το υψηλό δημόσιο χρέος, από τη χαμηλή παραγωγικότητα, καθώς και από την αναποτελεσματική λειτουργία και τον ανεπαρκή ανταγωνισμό που χαρακτηρίζουν ορισμένες αγορές. Επομένως, η νομισματική σταθερότητα που διασφαλίζει η υιοθέτηση του ευρώ και η προστασία που παρέχει από τις επιπτώσεις του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δεν πρέπει να οδηγούν σε εφησυχασμό και σε χαλάρωση των προσπαθειών για την ολοκλήρωση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και τη συνεχή βελτίωση της παραγωγικότητας και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Επιπλέον, κύρια επιδίωξη πρέπει να είναι η επίτευξη και διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών στη χώρα μας, η οποία δεν μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο με την εφαρμογή της ενιαίας νομισματικής πολιτικής. Απαιτεί συγχρόνως την άσκηση πρόσφορης εθνικής οικονομικής πολιτικής καθώς και τη συμβολή των κοινωνικών εταίρων, με την εφαρμογή συνετής τιμολογιακής πολιτικής και με συμφωνίες για συνολικές μισθολογικές αυξήσεις που συμβαδίζουν με την αύξηση της παραγωγικότητας και διασφαλίζουν τη σταθερότητα των τιμών. Οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν με τον τρόπο αυτό να συντελέσουν στην προστασία της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων, στην ενίσχυση

της ανταγωνιστικότητας, στη μείωση της ανεργίας και, επομένως, στην ταχύτερη και σταθερή αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων.

Οι στόχοι της πραγματικής σύγκλισης και της πλήρους απασχόλησης θα επιτευχθούν ασφαλέστερα και ταχύτερα εφόσον η κατάλληλη δημοσιονομική και διαρθρωτική πολιτική εφαρμοστεί με εμμονή και συνέπεια. Η εφαρμογή της πολιτικής αυτής δεν είναι εύκολη υπόθεση, διότι συνεπάγεται ριζικές μεταβολές στη διάρθρωση και τη λειτουργία της οικονομίας, καθώς και στη συμπεριφορά και νοοτροπία όλων. Είναι όμως αναγκαία, προκειμένου να διατηρηθούν και να βελτιωθούν οι επιδόσεις της οικονομίας στο νέο περιβάλλον που διαμορφώνεται με την υιοθέτηση του ευρώ, τον εντεινόμενο ανταγωνισμό στην ενιαία αγορά και την επικείμενη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με συστηματικότητα, σύνεση και συναίνεση μπορούμε να πραγματοποιήσουμε με επιτυχία τις μεταρρυθμίσεις εκείνες που θα οδηγήσουν στη σημαντική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την ολοκλήρωση της δημοσιονομικής εξυγίανσης. Αυτές είναι οι δύο βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να εξασφαλιστούν για την επίτευξη της πλήρους απασχόλησης και της πραγματικής σύγκλισης και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.